

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

23. rujna 2008.(*)

„Jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja - Članak 13. UEZ-a - Direktiva 2000/78/EZ – Strukovni mirovinski sustav koji ne priznaje pravo na mirovinu bračnom drugu koji je više od 15 godina mlađi od preminulog bivšeg zaposlenika - Diskriminacija na temelju dobi - Veza s pravom Zajednice”

U predmetu C-427/06,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Bundesarbeitsgericht (Njemačka), odlukom od 27. lipnja 2006., koju je Sud zaprimio 18. listopada 2006., u postupku

Birgit Bartsch

protiv

Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH,

SUD (veliko vijeće)

u sastavu V. Skouris, predsjednik, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i L. Bay Larsen, predsjednici vijeća, J. N. Cunha Rodrigues (izvjestitelj), R. Silva de Lapuerta, K. Schieman, J. Makarczyk, P. Lindh, J.-C. Bonichot i T. von Danwitz, suci,

nezavisna odvjetnica: E. Sharpston

tajnik: C. Strömholm, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 10. listopada 2007.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH, J. Masling, Rechtsanwalt,
- za njemačku vladu, M. Lumma i C. Schulze-Bahr, u svojstvu agenata,
- za nizozemsku vladu, C. Wissels, u svojstvu agenta,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, E. O'Neill, u svojstvu agenta, i A. Dashwood, barrister ,
- za Komisiju Europskih zajednica, V. Kreuzschitz i J. Enegren, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 22. svibnja 2008.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 13. UEZ-a, Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL L 303, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 69.-75.) i općih načela prava Zajednice.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između B. Bartsch i Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH (u daljnjem tekstu: fond BSH Altersfürsorge), koji je mirovinski fond tvrtke, jer je odbio isplatiti mirovinu za nadživjele osobe B. Bartsch.

Pravni okvir

Pravo Zajednice

- 3 Članak 1. Direktive 2000/78 predviđa:

„Svrha ove Direktive je utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.”
- 4 Članak 6. predviđa:

„1. Neovisno o članku 2. stavku 2., države članice mogu predvidjeti da se različito postupanje na temelju dobi neće smatrati diskriminacijom, ako su, u kontekstu nacionalnog prava, te razlike objektivno i razumno opravdane legitimnim ciljem, uključujući legitimnu politiku zapošljavanja, tržište rada i strukovno obrazovanje te ako su načini ostvarivanja tog cilja primjereni i nužni.

Takvo različito postupanje može, između ostalog, uključivati:

- (a) postavljanje posebnih uvjeta za pristup zapošljavanju i strukovnom osposobljavanju, za zapošljavanje i obavljanje zanimanja, uključujući uvjete u pogledu otkaza i naknada za rad, za mlade osobe, starije radnike i osobe koje su dužne skrbiti o drugima, radi poticanja njihove strukovne integracije ili osiguranja njihove zaštite;
- (b) određivanje minimalnih uvjeta u pogledu dobi, radnog iskustva ili godina provedenih u službi za pristup zapošljavanju ili određenim prednostima vezanim uz zaposlenje;

(c) određivanje najviše dobi za zapošljavanje, koja se temelji na zahtjevima obuke za određeno radno mjesto ili na potrebi postojanja razumnog razdoblja zaposlenja prije umirovljenja.

2. Neovisno o članku 2. stavku 2., države članice mogu predvidjeti da utvrđivanje starosne dobi za umirovljenje ili stjecanje prava na starosnu ili invalidsku mirovinu, za potrebe sustava socijalne sigurnosti vezanog za rad, obuhvaćajući, u okviru tih sustava, određivanje različitih dobnih granica za zaposlenike ili skupine ili kategorije zaposlenika te korištenje, u okviru tih sustava, mjerila starosti u aktuarskim izračunima, ne predstavlja diskriminaciju na temelju dobi, pod uvjetom da nemaju za posljednicu diskriminaciju na temelju spola.”

5 Sukladno prvom stavku članka 18. navedene direktive, države članice trebale su je prenijeti u svoje nacionalno pravo najkasnije do 2. prosinca 2003. Međutim, drugi stavak tog članka predviđa:

„Radi uzimanja u obzir posebnih uvjeta, države članice prema potrebi mogu uzeti dodatno razdoblje od 3 godine, počevši od 2. prosinca 2003., odnosno ukupno šest godina, za provedbu odredbi ove Direktive u vezi s diskriminacijom na temelju dobi i invaliditeta. U tom slučaju o tome odmah obavješćuju Komisiju. [...]“

6 Savezna Republika Njemačka iskoristila je ovu mogućnost tako da je odredbe Direktive 2000/78 o diskriminaciji na temelju dobi i invaliditeta trebalo početi provoditi najkasnije 2. prosinca 2006.

Smjernice fonda BSH Altersfürsorge

7 Članak 6. stavak 4. Smjernica fonda BSH Altersfürsorge od 1. siječnja 1984., verzija od 1. travnja 1992. (u daljnjem tekstu „smjernice“), utvrđuje:

„Uvjeti za *isplatu* mirovine

[...]

4. Mirovina (iz članka 5. stavka 1. točke (b)) isplaćuje se udovici ili udovcu zaposlenika koji je preminuo tijekom radnog odnosa [...] i koji je navršio minimalno razdoblje plaćanja doprinosa (iz članka 2.) pod uvjetom i dokle god njemačko zakonsko mirovinsko osiguranje toj osobi priznaje pravo na mirovinu za nadživjele osobe (mirovina za udovicu ili udovca). To se pravilo primjenjuje na udovicu ili udovca primatelja starosne mirovine.

Plaćanje se neće izvršiti ako

(a) udovica ili udovac je više od 15 godina mlađa/mlađi od bivšeg zaposlenika,

[...]”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 8 Iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da je B. Bartsch, rođena 1965. godine, sklopila brak s g. Bartschom 1986. godine. G. Bartsch rođen je 1944., a preminuo je 5. svibnja 2004. G. Bartsch je 23. veljače 1988. sklopio ugovor o radu s tvrtkom Bosch-Siemens Hausgeräte GmbH (u daljnjem tekstu: BSH), za koju je počeo raditi 1. ožujka 1988. te je na radnom mjestu prodavača radio do svoje smrti.
- 9 Fond BSH Altersfürsorge, koji je osnovao BSH, obvezao se preuzeti sve možebitne obveze prema B. Bartsch koje je ta tvrtka ugovorila za korporativnu mirovinu u korist g. Bartscha.
- 10 Iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje također proizlazi da je radni odnos između g. Bartscha i BSH-a bio uređen smjernicama, a posebno njihovim člankom 6. Situacija iz glavnog postupka uređena je odredbama iz članka 6. stavka 4. drugog podstavka točke (a) smjernica budući da je B. Bartsch više od 15 godina mlađa od svojeg preminulog supruga.
- 11 Nakon muževe smrti, B. Bartsch je na temelju smjernica fondu BSH Altersfürsorge podnijela zahtjev za isplatu mirovine za nadživjele osobe.
- 12 Fond BSH Altersfürsorge odbio je zahtjev B. Bartsch te je ona podnijela zahtjev Arbeitsgerichtu (radni sud) da utvrdi da joj je mirovinski fond tvrtke obvezan platiti mirovinu sukladno smjernicama. Arbeitsgericht je njezin zahtjev odbio te je ona podnijela žalbu Landesarbeitsgerichtu (visokom radnom sudu) koji je potvrdio prvostupanjsku presudu.
- 13 B. Bartsch je Bundesarbeitsgerichtu (saveznom radnom sudu) podnijela zahtjev za preispitivanje presude koju je donio Landesarbeitsgericht, a taj je sud odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „(1) (a) Sadržava li primarno zakonodavstvo Europskih zajednica zabranu diskriminacije na temelju dobi, na temelju koje države članice moraju zajamčiti zaštitu čak i ako navodno diskriminacijsko postupanje nije povezano s pravom Zajednice?
- (b) Ako je odgovor na prvo pitanje pod (a) negativan: proizlazi li ta veza s pravom Zajednice iz članka 13. UEZ-a ili - čak i prije isteka roka za prijenos - iz Direktive 2000/78 [...]?
- (2) Primjenjuje li se zabrana diskriminacije na temelju dobi koja proizlazi iz odgovora na prvo pitanje također na privatne poslodavce s jedne strane i njihove zaposlenike ili umirovljenike te njihove nadživjele osobe s druge strane?
- (3) Ako je odgovor na drugo pitanje potvrđan:
- (a) Primjenjuje li se takva zabrana diskriminacije na temelju dobi i na strukovni mirovinski sustav u skladu s kojim se pravo na mirovinu za nadživjele osobe neće priznati ako je nadživjela osoba više od 15 godina mlađa od preminulog bivšeg zaposlenika?

(b) Ako je odgovor na treće pitanje pod (a) potvrđan: Može li se takva odredba opravdati činjenicom da je u interesu poslodavca ograničiti rizike koji proizlaze iz strukovnog mirovinskog sustava?

(c) Ako je odgovor na treće pitanje pod (b) negativan: Ima li moguća zabrana diskriminacije na temelju dobi neograničeni retroaktivni učinak s obzirom na zakonodavstvo kojim se uređuju strukovni mirovinski sustavi ili je ograničena za prošlost, te ako je tako, na koji način?“

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 14 U dva dijela prvog pitanja, koje valja razmotriti zajedno, sud koji je uputio zahtjev pita sadržava li pravo Zajednice zabranu diskriminacije na temelju dobi, čiju primjenu sudovi država članica moraju osigurati čak i ako ne postoji nikakva veza između navodnog diskriminirajućeg postupanja i prava Zajednice. Ako je odgovor negativan, taj sud želi znati proizlazi li, u okolnostima iz glavnog postupka, ta veza s pravom Zajednice iz članka 13. UEZ-a ili iz Direktive 2000/78 čak i prije isteka roka koji je dotičnoj državi članici odobren za njezin prijenos.
- 15 Iz sudske prakse Suda proizlazi da kada nacionalni propisi ulaze u područje primjene prava Zajednice te se Sudu uputi zahtjev za prethodnu odluku, Sud mora dostaviti nacionalnom sudu sve elemente tumačenja koji su mu potrebni da ocijeni jesu li ti propisi sukladni općim načelima prava Zajednice (vidjeti, u tom smislu, presudu od 22. studenoga 2005., Mangold, C-144/04, Zb., str. I-9981., t. 75.).
- 16 Ni Direktiva 2000/78 ni članak 13. UEZ-a, međutim, ne omogućavaju da sporna situacija iz glavnog postupka uđe u područje primjene prava Zajednice.
- 17 S jedne strane, smjernice ne predstavljaju mjeru za provedbu Direktive 2000/78, a s druge strane, smrt g. Bartscha nastupila je prije isteka roka odobrenog dotičnim državama članica za prijenos navedene direktive.
- 18 Članak 13. UEZ-a koji unutar ograničenja ovlasti koje mu dodjeljuje Ugovor o EZ-u dopušta Vijeću Europske unije poduzimanje mjera potrebnih za borbu protiv diskriminacije na temelju dobi, ne dopušta, kao takav, da u područje primjene prava Zajednice, u svrhe zabrane diskriminacije na temelju dobi, uđu situacije poput one iz glavnog postupka, koje ne ulaze u okvir mjera donesenih na temelju tog članka, i posebno Direktive 2000/78 prije isteka roka propisanoga za njezin prijenos.
- 19 Suprotno mišljenju Komisije, predmet u kojem je donesena presuda od 2. listopada 1997., Saldana i MTS (C-122/96, Zb., str. I-5325.) ne može podržati zaključak suprotan onome navedenom u prethodnoj točki.
- 20 Ta se presuda odnosila na primjenu članka 6. Ugovora o EZ-u (koji je nakon izmjene postao članak 12. UEZ-a), koji u području primjene Ugovora izravno zabranjuje diskriminaciju na temelju nacionalnosti (vidjeti, posebno, presudu od 20. listopada 1993., Phil Collins i drugi, C-92/92 i C-326/92, Zb., str. I-5145., t. 34.).

- 21 U tom pogledu Sud je u točki 22. gore navedene presude Saldana i MTS, utvrdio da se spor iz glavnog postupka odnosi na zaštitu interesa na koje se poziva dioničar koji je državljanin jedne države članice protiv tvrtke s poslovnim nastanom u drugoj državi članici. U točki 23. iste presude Sud je istaknuo da članak 54. stavak 3. točka (g) Ugovora o EZ-u (koji je nakon izmjene postao članak 44. stavak 2. točka (g) UEZ-a) daje ovlasti Vijeću i Komisiji da u svrhu provedbe slobode poslovnog nastana, u potrebnoj mjeri i s ciljem njihovog izjednačavanja, usklađuju zaštitne mjere koje radi zaštite interesa članova i trećih strana u državama članicama moraju poštovati trgovačka društva u smislu drugog stavka članka 58. Ugovora o EZ-u (koji je postao drugi stavak članka 48. UEZ-a).
- 22 Sud je u točki 23. zaključio da pravila, u području prava društava, čiji je cilj zaštita interesa dioničara pripadaju u „područje primjene Ugovora”, u smislu njegovog članka 6. prvog stavka te stoga podliježu zabrani diskriminacije na temelju nacionalnosti.
- 23 Primjena prava Zajednice u navedenom predmetu Saldana i MTS stoga ne proizlazi isključivo iz činjenice da je postojala diskriminacija na temelju nacionalnosti, već je ovisila i o tome što je utvrđeno da sporni nacionalni propis ulazi u područje primjene Ugovora.
- 24 Stoga se u tom pogledu ovaj predmet razlikuje od predmeta koji je doveo do navedene presude Mangold. U tom predmetu dotični nacionalni propis predstavljao je mjeru za provedbu direktive Zajednice, to jest Direktive Vijeća 1999/70/EZ od 28. lipnja 1999. o Okvirnom sporazumu o radu na određeno vrijeme koji su sklopili ETUC, UNICE i CEEP (SL L 175, str. 43.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 4., str. 228.-233.) na temelju koje je taj propis stoga ušao u područje primjene prava Zajednice (vidjeti navedenu presudu Mangold, t. 75.). Suprotno tome, sporne smjernice iz glavnog postupka ne odgovaraju mjerama za prijenos odredbi prava Zajednice.
- 25 Uzevši u obzir navedena razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti da pravo Zajednice ne sadržava zabranu diskriminacije na temelju dobi, čiju primjenu sudovi država članica moraju osigurati ako ne postoji nikakva veza između navodnog diskriminirajućeg postupanja i prava Zajednice. Takva veza ne proizlazi ni iz članka 13. UEZ-a niti, u spornim okolnostima iz glavnog postupka, iz Direktive 2000/78 prije isteka roka koji je dotičnoj državi članici odobren za njezin prijenos.

Drugo i treće pitanje

- 26 Uzevši u obzir odgovor na prvo pitanje, nije potrebno odgovoriti na drugo i treće pitanje.

Troškovi

- 27 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

Pravo Zajednice ne sadržava zabranu diskriminacije na temelju dobi, čiju primjenu sudovi država članica moraju osigurati ako ne postoji nikakva veza između navodnog diskriminirajućeg postupanja i prava Zajednice. Takva veza ne proizlazi ni iz članka 13. UEZ-a niti, u spornim okolnostima iz glavnog postupka, iz Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, prije isteka roka koji je dotičnoj državi članici odobren za njezin prijenos.

[Potpisi]

*Jezik postupka: njemački.

RADNI PRIJEVOD